

HOTĂRÎREA CURȚII CONSTITUȚIONALE
privind controlul constituționalității art. 302
alin.1 pct.4) din Codul de procedură civilă și
art. 327 alin. 1 pct.5) din Codul de procedură penală

Nr.33 din 23.11.97

Monitorul Oficial al R.Moldova nr.82-83/35 din 11.12.1997

* * *

ÎN NUMELE REPUBLICII MOLDOVA
Curtea Constituțională în componența:

Gheorghe SUSARENCO	- președinte, judecător- raportor
Nicolae CHISEEV	- judecător
Mihai COTOROBAI	- judecător
Nicolae OSMOCHESCU	- judecător
Ion VASILATI	- judecător

cu participarea Galinei Pancratov, grefier, în lipsa deputatului în Parlament Mihail Sidorov - autorul sesizării, și a reprezentantului Parlamentului, deputatului în Parlament Victor Cegan - reprezentanții legal citați, audiind reprezentanții Curții de Apel - vicepreședinții Gheorghe Mirzac și Mihai Poalelungi, și șefa de secție a Procuraturii Generale Parascovia Capacinschi, conducându-se de prevederile art. 135 alin. (1) lit. b) din Constituția Republicii Moldova, a examinat în ședință plenară deschisă dosarul cu privire la controlul constituționalității art. 302 alin. 1 pct. 4) din Codul de procedură civilă și art. 327 alin. 1 pct. 5) din Codul de procedură penală. Temei pentru examinarea dosarului, conform art. 24 și 25 din Legea cu privire la Curtea Constituțională, a servit sesizarea deputatului în Parlament Mihail Sidorov din 30 mai 1997 despre controlul constituționalității art. 302 alin. 1 pct. 4) din Codul de procedură civilă* și art. 327 alin. 1 pct. 5) din Codul de procedură penală** pe motiv că articolele numite lezează drepturile cetățenilor la apărarea judiciară în instanța de apel și sînt în contradicție cu prevederile art. 20 alin. (1) și (2) din Constituție.

*Legea nr. 942-XIII din 18 iulie 1996, "M.O." nr. 81-82, art. 763.

**Legea nr. 809-XIII din 10 aprilie 1996, "M.O." nr. 61-62, art. 599.

Prin decizia Curții Constituționale din 29 septembrie 1997 sesizarea a fost acceptată spre examinare în fond și inclusă în ordinea de zi.

Examinînd materialele dosarului și materialele suplimentare solicitate Ministerului Justiției, Curții de Apel, Curții Supreme de Justiție, Procuraturii Generale, Parlamentului Republicii Moldova și audiind raportul întocmit de judecătorul-raportor,

Curtea Constituțională

a c o n s t a t a t:

În art. 327 alin. 1 pct. 5) din Codul de procedură penală legiuitorul a stabilit că pot fi atacate cu recurs deciziile pronunțate, ca instanțe de apel, de tribunale și Curtea de Apel, cu excepția deciziilor prin care s-a dispus rejudecarea cauzelor. Prin art. 302 alin. 1 pct. 4) din Codul de procedură civilă s-a stabilit că pot fi atacate cu recurs deciziile pronunțate, ca instanțe de apel, de tribunale și Curtea de Apel, cu excepția deciziilor prin care s-a dispus rejudecarea cauzelor. Deci, ambele articole stabilesc că deciziile instanțelor de apel, prin care s-a dispus rejudecarea cauzelor nu pot fi atacate cu recurs. Autorul sesizării consideră, însă, că o asemenea îngrădire a dreptului cetățenilor de a declara recurs împotriva deciziilor pronunțate de tribunale și Curtea de Apel, ca instanțe de apel, face imposibilă îndreptarea erorilor judecătorești și asigurarea

drepturilor și intereselor legale ale cetățenilor, ceea ce contravine art. 20 alin. (1) din Constituție, conform căruia orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime. În sesizare, de asemenea, se face trimitere la art. 20 alin. (2) din Constituție, potrivit căreia nici o lege nu poate îngreuna accesul la justiție.

Analizând argumentele expuse în sesizare și materialele dosarului, ținând cont de prevederile art. 8 al Declarației Universale a Drepturilor Omului, adoptată și proclamată de Adunarea Generală a ONU la 10 decembrie 1948, art. 6 al Convenției pentru apărarea drepturilor omului și libertăților fundamentale, făcută la Roma la 4 noiembrie 1950, articolelor 16, 20, 26, 114, 115, 119 și 120 din Constituția Republicii Moldova, Curtea Constituțională reține următoarele:

Potrivit sistemului constituțional al Republicii Moldova, justiția este una din formele fundamentale de realizare și asigurare a respectării fără nici o discriminare a drepturilor și libertăților cetățenilor, care se îndeplinește numai în numele legii și numai de către instanțele judecătorești.

Orice activitate jurisdicțională trebuie să se întemeieze pe principiile fundamentale de organizare și funcționare a justiției, menite să asigure caracterul unitar și eficient al actului de justiție, scopul final al căruia îl constituie realizarea drepturilor și intereselor legitime ale omului.

Bazându-se pe aceste principii de maximă generalitate și importanță fundamentală pentru statul de drept, activitatea jurisdicțională este supusă, de asemenea, unor reglementări specifice, unor principii și norme procedurale speciale, enunțate în Codul de procedură civilă și Codul de procedură penală, stabilirea cărora este competența Legislativului. Principiile generale ale activității jurisdicționale au drept suport legal dispozițiile constituționale, concretizate și în diferite alte acte normative. Dintre principiile generale ale sistemului jurisdicțional putem menționa garantarea exercitării căilor de atac în condițiile legii (principiul dublului grad de jurisdicție) - art. 119 din Constituție, accesul liber la justiție (art. 20 din Constituție), realizarea justiției exclusiv de către autoritățile prevăzute în Constituție și în legile speciale (art. 72 alin. (3) lit. e), art. 114 și 115 din Constituție).

Etapă finală a procesului jurisdicțional o constituie elaborarea actului jurisdicțional. Instanța de judecată urmează să decidă ce este just și ce nu este just, să stabilească drepturile și obligațiile subiecților de drept, care sînt părți în proces. Ea poate să prevadă aplicarea sancțiunilor, să stabilească despăgubiri, să emită ordine executorii atât pentru cetățeni, cât și pentru autoritățile publice. Acest act este supus căilor de atac, prevăzute de lege. Controlul judiciar reprezintă o garanție a edificării statului de drept, în cadrul căruia universalitatea accesului la justiție este o normă supremă.

De fapt, într-un proces, intentat de orice persoană fizică sau juridică, oricare din părțile interesate sînt abilitate să declanșeze procedura judiciară, apelînd la căile de atac, stabilite de lege (art. 119 din Constituție). Capitolele 29 și 30 din Codul de procedură penală și capitolele 34 și 35 din Codul de procedură civilă prevăd apelul și recursul drept căi ordinare de atac.

Totodată, art. 297 alin. 2 și alin. 3 din Codul de procedură civilă stabilește că în situația în care prima instanță a examinat cauza în lipsa părții care nu a fost legal citată sau fără a efectua cercetarea fondului, precum și în cazul în care hotărîrea s-a pronunțat cu depășirea competenței, instanța de apel anulează hotărîrea primei instanțe și trimite cauza pentru judecare primei instanțe competente. Această decizie, potrivit art. 302 alin. 1 pct. 4) din Codul de procedură civilă, nu poate fi atacată cu recurs. Examinînd cauzele penale în ordine de apel și instanțele de apel pot satisface apelul, casînd sentința primei instanțe și trimițînd cauza pentru rejudecare în cazurile prevăzute de art. 321 din Codul de procedură penală. Și în

acest caz atacarea deciziei instanței de apel, prin care s-a dispus rejudecarea cauzei, nu se admite.

Avînd în vedere conținutul normelor expuse, Curtea Constituțională nu poate reține argumentul autorului sesizării, potrivit căruia normele, supuse controlului constituționalității, constituie o restricție a drepturilor constituționale ale cetățenilor la satisfacție efectivă din partea instanțelor de judecată competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele lor legitime, din următoarele considerente:

1. Cauza cetățeanului se află deja pe rol (în prima instanță și în instanța de apel). Or, atît timp cît cauza se află în proces de examinare de către instanța judecătorească nu se poate vorbi despre îngrădirea accesului la justiție.

2. Hotărîrea, adoptată în prima instanță după rejudecare, potrivit normelor supuse controlului constituționalității, poate fi supusă căilor de atac ordinare și extraordinare, inclusiv recursului.

3. Art. 302 alin. 1 pct. 4) din Codul de procedură civilă și art. 327 alin. 1 pct. 5) din Codul de procedură penală se referă la procedura de examinare a cauzei civile și cauzei penale și nu se referă la probleme de drept material, care ar aduce atingere nemijlocită intereselor cetățenilor.

În consecință, trimiterea cauzei pentru rejudecare în prima instanță nu limitează nicidecum principiile fundamentale într-un proces civil sau penal, dimpotrivă, permite ca procesul să se desfășoare conform principiului contradictorialității cu participarea părților în proces în condițiile respectării dreptului cetățenilor la apărare și al egalității lor în fața legii, creîndu-se, astfel, premise pentru asigurarea dreptului lor la satisfacție judiciară efectivă, ceea ce este în deplină consonanță atît cu prevederile Convenției pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale, cît și cu articolele 16, 20, 114, 115 și 119 din Constituția Republicii Moldova.

Pentru motivele estimate,
Curtea Constituțională

H O T Ă R Ă Ș T E:

1. Prevederile art. 302 alin. 1 pct. 4) din Codul de procedură civilă (Legea nr. 942-XIII din 18 iulie 1996 "M.O." nr. 81-82 art. 763) și art. 327 alin. 1 pct. 5) din Codul de procedură penală (Legea nr. 809-XIII din 10 aprilie 1996, "M.O." nr. 61-62 art. 599) se declară constituționale.

2. Prezenta Hotărîre intră în vigoare la data adoptării, este definitivă, nu poate fi supusă nici unei căi de atac și se publică în "Monitorul Oficial al Republicii Moldova".

PREȘEDINTE

Gheorghe SUSARENCO

Chișinău, 23 noiembrie 1997.
Nr. 33.

OPINIE SEPARATĂ

În baza art. 27 alin. (5) din Legea cu privire la Curtea Constituțională îmi expun opinia separată referitor la Hotărîrea Curții Constituționale din 24 noiembrie 1997.

1. Deputatul în Parlament Mihail Sidorov a sesizat Curtea Constituțională, solicitînd recunoașterea neconstituționalității art. 302 alin. 1 pct. 4) din Codul de procedură civilă și art. 327 alin. 1 pct. 5) din Codul de procedură penală privind restricțiile de supunere recursului a deciziilor pronunțate, ca instanțe de apel, de tribunale și Curtea de Apel, despre anularea deciziilor și sentințelor primei instanțe de apel și trimiterea la rejudecare.

2. În cazuri similare art. 302 alin. 1 pct. 4) din Codul de procedură civilă nu prevede posibilitatea de a supune recursului deciziile tribunalelor și instanțelor de apel, iar art. 327 alin. 1 pct. 5) din Codul de procedură penală - atacarea lor și supunerea lor

recursului de către procuror.

Temei pentru anularea deciziei instanței de apel și trimiterea ei la rejudecare primei instanțe, după cum reiese din conținutul art. 297 alin. 2 din Codul de procedură civilă, constituie următoarele:

- prima instanță a judecat pricina fără a intra în cercetarea fondului;

- judecata s-a făcut în lipsa părții care nu a fost legal citată.

Potrivit art. 321 alin. 1 pct. 2 lit. b) din Codul de procedură penală, instanța de apel anulează hotărîrea primei instanțe și trimite cauza la rejudecare pentru motivul:

- judecarea cauzei a avut loc în lipsa unei părți, nelegal citată sau care, legal citată, nu a avut posibilitatea să se prezinte și să anunțe instanța despre această imposibilitate;

- prin hotărîre nu a fost rezolvat fondul cauzei;

- încălcării esențiale a legii de procedură penală.

În virtutea prevederilor sus-menționate ale legii în vigoare deciziile pronunțate, ca instanțe de apel, de tribunale și Curtea de Apel privind anularea deciziilor și sentințelor primei instanțe și trimiterea cauzei la rejudecare, indiferent de calitatea conținutului lor, legitimitatea și temeinicia lor, nu pot deveni obiectul controlului judiciar supus recursului. Aceste prevederi ale legii privesc în cauzele civile părțile și alte persoane, participante la proces, procurorul (dosarele intentate la cererea lui) de dreptul de a prezenta cererea de recurs, iar în cauzele penale - inculpatul, victima, partea civilă, partea civilmente responsabilă, reprezentanții lor, procurorul de dreptul de atacare și recurs în vederea îndreptării în acest caz a erorilor judiciare ale instanțelor de apel. Este caracteristic faptul că fiecare temei din cele indicate în lege pentru anularea în asemenea cazuri a deciziilor și sentinței primei instanțe, în pofida particularităților lor, ele, totuși, se aplică și atrag după sine aceleași consecințe - interzicerea recursului.

Astfel, prevederea codurilor de procedură civilă și de procedură penală în vigoare, aplicată de legiuitor, reiese din interzicerea absolută de a releva și de a îndrepta erorile judiciare pe cale de recurs, în cazul în care cauza a fost examinată de tribunale și Curtea de Apel, ca instanțe de apel, și au fost anulate deciziile și sentințele primei instanțe, iar cauzele au fost trimise la rejudecare. Această prevedere a legii nu asigură cetățenilor protecția necesară a drepturilor lor, lezate ca rezultat al erorilor judiciare ale instanței de apel în acest caz, ceea ce nu corespunde cerințelor declarate constituțional privind protecția de stat a drepturilor și libertăților.

E necesar să ne gândim și la consecințele unei asemenea prevederi a legii, deoarece decizia instanței de apel în cazul dat, în special a tribunalelor, creează o situație juridică în care omul nu numai că nu este privat de o asemenea decizie, dar este obligat să i se subordoneze.

3. Luînd în considerație cele expuse mai sus și apreciînd art. 302 alin. 1 pct. 4) din Codul de procedură civilă și art. 327 alin. 1 pct. 5) din Codul de procedură penală, am conchis că aceste norme nu corespund Constituției.

Bazîndu-se pe principiile statului de drept, Constituția (art. 1 alin. (3)) proclamă demnitatea omului, drepturile și libertățile lui drept valori supreme și care sînt garantate.

Conform art. 1 alin. (3), 16 alin. (1) și 20 alin. (1) din Constituție statul este obligat să recunoască, să respecte și să protejeze drepturile și libertățile, creînd în acest scop mecanisme de drept eficiente pentru înlăturarea oricăror încălcări, inclusiv ale celor comise în cadrul procedurii civile sau penale. O asemenea obligație este pusă în primul rînd pe seama legiuitorului, care, întru restabilirea drepturilor participanților la proces, stabilește procedura de rejudecare a deciziilor incorecte, care trebuie să garanteze prioritatea drepturilor și libertăților omului și cetățeanului.

Careva restricții ale drepturilor și libertăților cetățenilor, potrivit art. 54 din Constituție, se admit numai în baza legii și numai în strictă corespundere cu ea.

Instanțele judiciare, garantînd protecția drepturilor și libertăților de către stat, asigură dreptul constituțional la rejudecarea cauzei în conformitate cu legea (art. 119 din Constituție). Legea, însă, care stabilește modul de rejudecare a cauzei, nu poate leza drepturile și libertățile omului și cetățeanului, atenta la conținutul lor de bază, nici introduce careva restricții ale drepturilor constituționale, ce nu reiese din necesitatea protecției valorilor sociale, enumerate în art. 54 alin. (1) din Constituție.

Totodată, din prevederile art. 302 alin. 1 pct. 4) din Codul de procedură civilă și art. 327 alin. 1 pct. 5) din Codul de procedură penală rezultă clar contrariul: interzicerea absolută a rejudecării în cazul dat a deciziei instanței de apel prin recurs, ceea ce, practic restrînge dreptul cetățeanului la protecție judiciară atît în sens procedural, cît și în sens juridico-material.

Aceste prevederi nu corespund nici art. 20 din Constituție, potrivit căruia oricărei persoane îi este garantată protecția judiciară a drepturilor, libertăților și intereselor sale legitime. Însă dreptul la protecție judiciară, realizat prin totalitatea diverselor mijloace procedurale, se referă la drepturile ce nu pot fi supuse restricțiilor.

4. În legătură cu cele expuse nu pot fi de acord cu argumentele invocate în Hotărîrea Curții Constituționale întru respingerea argumentelor autorului sesizării. Este necesar, de asemenea, de menționat că Curtea Constituțională, adoptînd decizia privind constituționalitatea prevederilor normelor menționate ale legii (sînt convins că Constituția nu oferă temeiuri pentru o asemenea concluzie), în hotărîre în genere nu a respins argumentele autorului sesizării despre faptul că noțiunile din lege privind temeiurile anulării deciziei și sentinței primei instanțe: "a judecat pricina fără a intra în cercetarea fondului" (art. 297, alin. 2, pct. b) din Codul de procedură civilă) și "prin hotărîre nu a fost rezolvat fondul cauzei" (art. 321, alin. 2, pct. b) din Codul de procedură penală) nu conțin o formulare juridică clară, ceea ce permite, în special tribunalelor, să le interpreteze în mod arbitrar. Caracterul confuz al acestor temeiuri admite orice interpretare și aplicare arbitrară a lor. Posibilitatea aplicării arbitrare a prevederilor normelor sus-menționate ale legii constituie o încălcare a principiului egalității tuturor în fața legii, proclamat în art. 16, alin. (2) din Constituție.

În procesul examinării dosarului la ședința Curții Constituționale părțile au menționat, în repetate rînduri, că plenul Curții Supreme de Justiție a adoptat la 10 noiembrie 1997 hotărîrea prin care s-a interpretat pentru instanțele de apel aplicarea unor prevederi ale Codului de procedură civilă și ale Codului de procedură penală.

După părerea mea, lacuna legislației nu poate fi lichidată pe calea adoptării unor hotărîri ale plenului Curții Supreme de Justiție. Soluționarea acestei chestiuni ține de competența legiuitorului. Nu există alternative pentru lege. Nu este exclus faptul că la introducerea și dezvoltarea pe viitor a unor instituții procedurale această normă a Codului de procedură civilă și a Codului de procedură penală va avea o nouă semnificație și nu va conține interzicerea recursului. Numai astfel abordînd legislația aceste norme vor deveni o garanție a protecției drepturilor și libertăților și vor corespunde actelor internaționale cu privire la drepturile omului, a căror respectare este garantată de Constituția Republicii Moldova.

În actele internaționale unanim acceptate se accentuează că condițiile principale ale oricărui sistem legislativ trebuie să fie libertatea și egalitatea. Se poate exprima doar regretul că Curtea Constituțională nu s-a călăuzit de aceste principii.

JUDECĂTORUL
CURȚII CONSTITUȚIONALE

Nicolae CHISEEV